

Sälta och djup i underfundig debattbok av Gustav Hedenvind-Eriksson

När en mycket gammal diktare ger ut en ny bok brukar det utlösa ganska enfaldiga kommentarer i recensionerna. Det rimliga vore väl att behandla alla böcker lika, oavsett om författaren är nittio eller nitton år. I stället förundrar man sig över diktarens andliga vitalitet, frånvaron av senilitet och den oväntade ungdomliga raskheten. Recensionerna liknar födelsedagsnotiser över pigga hundraåringar som ännu kan läsa tidningen och hugga sin ved.

Gustav Hedenvind-Eriksson torde vara föga tilltalad av joltiga komplimanger av det slaget. I sin nya bok *Gudaträtan och proletärdiktaren* (Bonniers) berättar han om ett stipendium han nyligen fått. Med en syrlig grimas förmodar han att herrar stipendiekommitterade säkert bara imponerats av hans höga ålder. Men det är inte precis för sin förmåga att vara seglivad som diktaren vill värderas.

Utän att avse det som en komplimang vill man ändå notera, att Hedenvind i år firar guldbryllop med dikten. Han debuterade 1910 och var då trettio år fyllda. Sedan dess har han gett oss ett trettiotal viktiga och för det mesta bortglömda och försummade verk. Den senaste boken ansluter sig värdigt till föregångarna.

De formella egenheterna gör boken svår att karaktärisera. Den består av prosastycken som kan kallas meditationer, noveller, minnesskisser eller debattinlägg. Definitionerna blir ändå inte uttömmande. Boken rymmer dessutom något för Hedenvind typiskt som trotsar alla försök till analys.

Skisserna är skenbart fristående, men ser man efter visar de sig ha en inre enhet. Det genomgående temat – eller åtminstone ett tema – är materialism kontra andlig strävan samt drömmen om en syntes mellan dessa två. Man hoppas innerligt att ingen bedömare ska frestas tro, att detta är en likgiltig klippbok med anledning av diktarens jubileum. Hedenvinds stilvilja och andliga egenart gör sig gällande också här. *Gudaträtan* är ett konstnärligt genomtänkt verk.

Flera av berättelserna utspelas i Hedenvinds privata akademi av mycket dödliga medmänniskor samlade till överläggningar på Stortorget i Stockholm. Husmödrar, ölgubbar och pensionärer diskuterar muntert eller allvarligt allsköns problem under diktarens presidium. Det är inte fråga om ordinära stockholmskåserier med inslag av lustiga original. Stortorget debattörer för fram åsikter som är Hedenvinds egna. De representerar olika röster i diktarens inre debattforum.

Man frapperas av den bitvis ganska skarpa samtidskritiken. Hedenvind går fram på två linjer. Å ena sidan vänder han sig mot den lättfärdiga och lättvindiga driften med folkhemsidealet. Vitsandet på ordet ”folkhemsk” gör Hedenvind olustig till mods. Själv var han en av dem som under mödor och kamp lade grunden till detta folkhem. Man förstår att han har lite svårt att uppskatta prisnosiga lustigheter om det som var hans generations stora dröm och stora livsverk.

I ett avseende har dock inte denna ungdomens stora dröm förverkligats, nämligen i fråga om kulturlivet. Det materiella välståndet har inte kompletterats med andlig aktivitet och strävan. Vi är därmed framme vid den andra linjen i Hedenvinds samtidskritik. Hans känslor inför vår tids ensidiga materialism är lätta att förklara. Han omfattade som ung arbetarrörelsens och folkbildningens stora dröm om ett samhälle där kulturen var allas egendom. Hedenvind efterlyser nu den andliga aktivitet som borde sätta in när de värsta materiella behoven är tillgodosedda. Hans kritik kan inte bara viftas bort. Kulturlivet är ett område som reformviljan glömt bort. Den andliga välfärden är gruvligt försummad.

Hedenvind är ingen enkelspårig polemiker. Han låter alla synpunkter komma till tals och det är inte alltid lätt att avgöra vilken stämma som är hans i den rappa debatten på Stortorget. Hans ständigt vakna skepsis vänder sig också mot de egna åsikterna.

Boken har också plats för Hedenvinds stillsamma humor. Mycket nöjsam är berättelsen om diktarens föreläsningsresa häromåret till ett skoghuggarlag i Norrland. Skogsarbetarnas bildningsintresse var en aning förhastat och man beslöt enhälligt att ta en sup och en bit före den kulturella delen på programmet. Suparna blev både en och två och tre och föreläsningen torkade alldeles in. Inte desto mindre blev det en givande afton både för diktaren och huggarlaget. Hedenvind smög in sin förkunnelse i bordssamtalet och förenade alltså helt förslaget materialism och andlig aktivitet till huggarlagets båtnad. Inte bara för huggarlaget, bör man tillägga. Läsaren kan finna många visdomsord inbakade i denna festliga lilla novell.

Hedenvind försummar inte att stillsamt kommentera dagskrönikans mer eller mindre brännande problem. Med misstänkt allvar lanserar han en kompromisslösning i kvinnoprästfrågan. Uttrycket ”kvinnlig präst” har en oroande hermafroditisk klang. Det är i själva verket denna omoraliska benämning som stött högkyrkliga prelater för huvudet. Pratet om bibelns ord och Pauli auktoritet är bara undanflykter. Inför man nu titeln ”prästinna” bör alla parter bli nöjda. ”En havande prästinna skulle vilken anständig församling som helst förstå och acceptera, däremot aldrig en havande präst”, påpekar Hedenvind utan att darra på mustaschen.

Man känner sig alltid otillräcklig när man anmäler en bok av Hedenvind. Det han skriver är så fullmatat att man aldrig hinner tränga in i allt, långt mindre återge det i en kort recension. Till slut får man resignera och nöja sig med att uppmana läsarna att finna ut på egen hand. Sådana uppmaningar är verkligen på sin plats. Det är sorgligt och genant att så få orkar lyssna på denne berättare, som har så mycket att säga och som säger det så uttrycksfullt och fint.

Arbetsbladet 24/8 1960.